

Autor: Jan Litavski
CEAS istraživač

Srbija je 14. decembra 2006. godine postala članica programa „Partnerstvo za mir“ i na taj način otpočela proces institucionalne saradnje sa NATO. Srbija je 26. 12. 2007. godine proglasila vojnu neutralnost, i to u jednoj jedinoj rečenici u Rezoluciji Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka. Aprila 2009. godine usvojena je Nacionalna strategija odbrane, a u oktobru iste godine i Nacionalna strategija bezbednosti. Prethodno usvojena politika vojne neutralnosti ni u jednoj od tih strategija ne samo da nije konkretnije razrađena, nego nije čak ni pomenuta. Strategija spoljne politike, kao jedan od najvažnijih strateških dokumenata svake zemlje, još uvek nije doneta. Zbog ovako dezorijentisanog ponašanja Republike Srbije pokušaćemo da bliže odredimo šta u teoriji podrazumeva pojam vojne neutralnosti, osvrnućemo se na način na koji je Srbija proglasila vojnu neutralnost, kao i na konzistentnost sprovođenja vojne neutralnosti Srbije. U tekstu će značajan prostor biti posvećen obavezama predviđenim Zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom EU (ZBOP), čije je preuzimanje Srbija generalno predvidela skupštinskim rezolucijama o evropskim integracijama, a detaljnije razradila u Nacionalnoj strategiji bezbednosti (NSB), te pitanju da li se te obaveze kose sa proglašenom vojnom neutralnošću i da li članstvo u ZBOP-u može biti zamena za članstvo u NATO savezu.

Kontroverze

vojne neutralnosti Srbije

O pojmu neutralnosti

Reč neutralnost potiče od latinske reči „neuter“, što u bukvalnom prevodu znači „ni jedan ni drugi“.¹ Neutralnost uglavnom podrazumeva stav države da ostane nepristrasna u slučaju da u međunarodnim odnosima dođe do sukoba i da zaraćene strane percipira podjednako. Tek u 19. veku došlo je do razvoja normativnih odredbi kojima je neutralni status države prepoznat u međunarodnim odnosima. Koncept neutralnosti menjao se tokom istorije međunarodnih odnosa. Krajem 16. i početkom 17. veka neutralnim zemljama bilo je dozvoljeno da budu blagonaklone prema onoj strani za koju se smatralo da se bori za „pravednu stvar“.² To je podrazumevalo dva bitna elementa: neutralna država je trebalo da dozvoli prelaženje tuđih snaga preko svoje teritorije i imala je pravo da mobilizuje ljudstvo kako bi sukob bio zaustavljen. U 19. veku neutralnost je promenila svoje značenje i podrazumevala je apsolutnu nepristrasnost, dok se u 20. veku, između dva rata, pojavio pojam diferencirane neutralnosti, što je podrazumevalo da uzdržavanje i nepristrasnost nisu više kucijalni kriterijumi.

Na Bečkom kongresu 1815. godine usvojen je termin „stalne neutralnosti“, koji je tada postao standard u međunarodnom pravu. Tom prilikom sve evropske zemlje priznale su Švajcarskoj status stalno neutralne države.³ Nakon toga, u Hagu je donesena *Haška konvencija V – o pravima i obavezama neutralnih država u slučaju rata na kopnu* iz 1907. godine.⁴ Ovim dokumentom, kojim se u potpunosti reguliše vojna neutralnost, određene su

¹ <http://en.wiktionary.org/wiki/neuter>

² Jessup, Philip C., Deák, Francis, Phillips, Walter A., Reede, Arthur H., Turlington, Edgar W., *Neutrality, its History, Economics and Law*, New York: Columbia University Press, 1935-36.

³ Karsh, Efraim., *Neutrality and Small States*. Worcester: Biling&Sons Ltd., 1988.

⁴ SECOND PEACE CONFERENCE OF THE HAGUE, *Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (1907)* The Hague, International Peace Conference, 18th October 1907.

osnovne karakteristike vojne neutralnosti, koje podrazumevaju da neutralne države ne smeju da podržavaju strane u sukobu, niti da se mešaju u sukob. Takođe, dokumentom se određuju neka prava neutralnih država, poput nepovredivosti teritorije neutralnih država, zabrane korišćenja njene teritorije za transport vojnih snaga i sl. U tom periodu neutralnim državama bilo je priznato pravo na razvijanje sopstvenih vojnih snaga radi samoodbrane. Važno je napomenuti da vojna neutralnost postaje pravno relevantna tek kada druge države priznaju tu neutralnost. U tom kontekstu, profesor međunarodnog prava na Pravnom fakultetu Radoslav Stojanović kaže: „Jednostrano proglašena neutralnost ne znači da je državi priznato da bude neutralna“.⁵

Zbog stvaranja nadnacionalnih institucija i organizacija, a kasnije i zbog uticaja globalizacije i modernizacije, koncept neutralnosti počeo je da gubi smisao i da postaje neodrživ. Na osnovu analize literature koja se bavi ovom problematikom, uglavnom se mogu identifikovati tri koncepta manje ili više povezana sa neutralnošću: neutralizam, neutralnost i koncept koji se često meša sa neutralnošću – nesvrstanost. Termin *neutralizam*⁶ izgubio je smisao nakon završetka Hladnog rata, jer je podrazumevao da država želi da ostane van sukoba velikih sila, ali ne i da bude isključena iz svih ostalih ratnih sukoba. Koncept *neutralnosti* kao stalne neutralnosti ima različite varijante u zavisnosti od države koja je proglašava. Da bi jedna država bila smatrana neutralnom, ključno je to kakva je njena spoljna politika, odnosno to da li njenu spoljnu politiku karakteriše uzdržavanje, promovisanje mira i kooperacije, kao i redovno slanje trupa u mirovne misije. Koncept *nesvrstanosti*⁷ podrazumeva da država pripada Pokretu nesvrstanih koji je nastao za vreme Hladnog rata i faktički predstavljao treću stranu u političkom sukobu.

Kratak istorijski pregled vojnog svrstavanja Srbije

Pozivanje Srbije na neutralnost kao istorijski utemeljeno spoljnopoličko određenje nerealno je. Srbija je tokom svoje istorije bila sve samo ne vojno neutralna država. U periodu pre I svetskog rata Srbija nije proglasila neutralnost kao što su tada uradile Belgija i Holandija. U periodu između dva rata, Kraljevina Jugoslavija bila je članica vojno-političkog saveza Mala Antanta. U periodu nakon II svetskog rata Jugoslavija je lutala u spoljnoj i bezbednosnoj politici, jer je u tom periodu prvo bila privržena SSSR-u, da bi kasnije počela da se zbližava sa NATO-om. Nakon prekida odnosa sa SSSR-om 1948. godine, formirala je Treći balkanski pakt sa Grčkom i Turskom. Period od 1961. do 1991. godine često je pogrešno smatran fazom vojne neutralnosti. Međutim, Srbija je, u okviru Jugoslavi-

je, tada bila član i jedan od osnivača Pokreta nesvrstanih, koji je predstavljao blok za vreme Hladnog rata.

O načinu proglašenja vojne neutralnosti Srbije

Republika Srbija je u Rezoluciju Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka od 26. 12. 2007. godine unela i pasus o vojnoj neutralnosti Srbije. Pomenuti pasus glasi: „Zbog ukupne uloge NATO pakta, od protivpravnog bombardovanja Srbije 1999. godine bez odluke Saveta bezbednosti do Aneksa 11 odbačenog Ahtisarijevog plana, u kome se određuje da je NATO *konačan organ* vlasti u *nezavisnom Kosovu*, Narodna skupština Republike Srbije donosi odluku o proglašavanju vojne neutralnosti Republike Srbije u odnosu na postojeće vojne saveze do eventualnog raspisivanja referenduma na kojem bi se donela konačna odluka o tom pitanju“. Za Rezoluciju su glasale skoro sve veće parlamentarne stranke. Protiv rezolucije bile su Liberalnodemokratska partija i Liga socijaldemokrata Vojvodine, dok je uzdržan bio Savez vojvođanskih Mađara. Delovi stručne javnosti i civilnog sektora kritikovali su to što ovoj odluci nije prethodila javna i stručna rasprava u duhu dobre demokratske prakse, te što je ovako bitna odluka donesena u jednoj rečenici u dokumentu koji se načelno odnosi na nešto drugo.

Funkcionalna i operabilna politika vojne neutralnosti Srbije morala bi biti upotpunjena i razrađena drugim strateškim i doktrinarnim dokumentima, kao što su Strategija nacionalne bezbednosti i Strategija odbrane, koji su doneseni nakon proglašenja vojne neutralnosti. Nepostojeća strategija spoljne politike, takođe bi trebalo da sadrže odredbe o vojnoj neutralnosti Srbije. Ne postoji analiza obaveza koje Srbija preuzima u okviru ZBOP-a EU, kao ni stepena njihove usaglašenosti sa politikom vojne neutralnosti. Spomenuta politika ne brani netransparentnu vojno-političku saradnju sa Rusijom, niti predstavlja prepreku ostvarivanju ruskih geopolitičkih interesa na Balkanu. Isto važi i za netransparentnu vojnu saradnju sa Sjedinjenim Američkim Državama.⁸ Smatramo da vojno neutralna država ne bi sebi smela dopustiti netransparentnost u vezi sa obimom i sadržajima bilateralne vojno-odbrambene saradnje sa pojedinim zemljama, kao što je sada slučaj sa Srbijom i njenom vojnom saradnjom i sa Rusijom i sa SAD.

Imajući gorenavedeno u vidu, osnovano je zaključiti da je na ovaj način proglašena i nejasno koncipirana vojna neutralnost uvedena pre svega zbog državne politike prema Kosovu, koja dominira nad svim drugim političkim odlukama države Srbije i limitira ih.

⁵ http://www.danas.rs/drustvo/terazije/jednostrano_proglasena_neutralnost.14html?news_id=187441

⁶ Lyon, Peter. *Neutralism, Leicester*. University Press, 1963.

⁷ Köchler, Hans. *The Principles of Non-Alignment, International Progress Organization*. Vienna, 1982.

⁸ <http://www.novimagazin.rs/blog/zakletva-zandarmerije-nije-iznenadjenje>

Ako je Srbija zaista želela da postane vojno neutralna, to je trebalo uraditi usvajanjem posebnog zakonskog akta u kome bi bila proglašena vojna neutralnost, i to tek posle stručne i javne rasprave. U njemu bi moralo biti istaknuto da se Srbija zalaže za mir, kooperaciju, saradnju i suzdržanost u spoljnoj i odbrambenoj politici. Umesto toga, kao povod za proglašavanje vojne neutralnosti noavodi se to što je NATO, prema „odbačenom“ Ahtisarijevom planu, određen za „konačni organ“ vlasti u „nezavisnom Kosovu“. U rečenici kojom se uvodi vojna neutralnost, Srbija se nije odrekla eventualnog učlanjenja u neke nove vojne saveze, već samo učlanjenja u one koji trenutno postoje. Takođe, ne brani se prisustvo stranih vojski, njihovo kretanje ni izgradnja vojnih baza na teritoriji Srbije.

Navodno vojno neutralna Srbija dozvolila je izgradnju i otvaranje Srpsko-ruskog humanitarnog centra za vanredne situacije u Nišu. Šef srpske diplomatije Vuk Jeremić ocenio je da je „otvaranje humanitarnog centra u Nišu od strateškog značaja za srpsko-ruske odnose“.⁹ Predstavnici obe zemlje tvrde da nije reč o vojnoj bazi, već o centru koji će „garantovati bolju bezbednost i Srbije i celog Balkana“,¹⁰ mada i u stručnim i diplomatskim krugovima postoje sumnje da nije tako.

Ukoliko Srbija stvarno ima nameru da bude vojno neutralna i da je druge države priznaju kao takvu, njenu spoljnu politiku trebalo bi da karakteriše *suzdržavanje* na osnovu koje bi je drugi prepoznali kao vojno neutralnu.¹¹ Dalje, samoproglashenu vojnu neutralnost Srbije nije priznala nijedna država u okviru međunarodne zajednice, što se u nekim definicijama spominje kao jedna od odrednica vojne neutralnosti, niti je Srbija to tražila.

S obzirom na to da ništa od navedenog nije uneto u spomenutu Rezoluciju, a da se Srbija, kako na unutrašnjem, tako i na spoljnopolitičkom planu, ponaša kao država koja nije proglasila vojnu neutralnost u skladu sa većinom definicija tog pojma, već samo neutralnost u odnosu na NATO, Srbiju pre možemo shvatiti kao strateški dezorijentisanu državu, nego kao državu koja je vojno neutralna.

Kratak pregled situacije u regionu Zapadnog Balkana

Neutralnost kao koncept na kome je bazirana bezbednosna i odbrambena politika nije prihvaćen ni u jednoj državi u neposrednom okruženju Srbije. Što iz ekonomskih što iz ideoloških razloga sve one su ili već članice EU i NATO ili su na putu da to postanu. Većina njih je, takođe, procenila da vojna neutralnost košta mnogo više nego pristupanje nekom savezu. Ekonomska cena vojne neutralnosti predstavlja veoma značajno pitanje, pogotovo kada je u

⁹ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=011&mm=10&dd=17&nav_id=550223

¹⁰ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/172640/Ruska-baza-u-Nisu-trn-u-ok-u-NATO>

¹¹ Black, Cyril. *Neutralisation and World Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1968.

pitanju mala i siromašna zemlja kao što je Srbija. Ministarstvo odbrane Republike Hrvatske 2007. godine uradilo je studiju koja pokazuje da je ulazak u NATO daleko jeftiniji od vojne neutralnosti. Prema ovom proračunu, članstvo u NATO-u na desetogodišnjem nivou košta 3.000.000.000\$ manje od vojne neutralnosti.

Hrvatska i Albanija su 3. 4. i 4. 4. 2009. godine prvi put kao punopravne članice učestvovala na samitu NATO-a u Strazburu i Kelnu, na kome je obeležena šezdeseta godišnjica rada te organizacije. Makedonija, Crna Gora i BiH¹² dobile su poziv za učlanjenje. One su naglasile da im učlanjenje u ovu međunarodnu organizaciju predstavlja prioritet.

Istovremeno, na sastanku održanom 9. 4. 2012. godine članice Jadranske grupe, koju čine Albanija, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina i Kosovo, odlučile su da unaprede regionalnu bezbednosnu saradnju i da se zajedno približe učlanjenju u NATO. Ministri odbrane navedenih zemalja na kongresu u Skoplju potpisali su deklaraciju u kojoj od NATO-a traže da na predstojećem sastanku u Čikagu jasno istakne da je posvećen svojoj politici „otvorenih vrata“. Srbija, za sada, ostaje isključena iz najznačajnije regionalne inicijative koja se bavi kolektivnom bezbednošću i odbranom, te saradnjom sa NATO-om.

O validnosti argumenata u prilog vojnoj neutralnosti Srbije i vezi sa ZBOP-om

Argumenti da će Srbija biti vojno neutralna kao ostale neutralne zemlje Evrope nisu sasvim tačni. Austrija, Irska, Finska, Švajcarska, Kipar, Malta i Švedska postale su neutralne u potpuno drugačijem istorijskom i vojno-političkom kontekstu.¹³ To se desilo ne njihovom voljom nego kompromisom velikih sila, a neke od zemalja su kažnjene vojnom neutralnošću. Nakon završetka Hladnog rata sve zemlje bivšeg Varšavskog pakta, koje su sada članice EU, kao i spomenute neutralne zemlje, požurile su da postanu članice „Partnerstva za mir“. Članstvo u „Partnerstvu za mir“ podrazumeva potpisivanje bilateralnih sporazuma sa NATO-om. Paradoks predstavlja i to što su upravo neutralne zemlje u okviru „Partnerstva za mir“ aktivnije u međunarodnim mirovnim operacijama od mnogih punopravnih članica NATO-a.

Neutralne zemlje Evrope ne mogu se ni u jednom kontekstu uporediti sa Srbijom. Ogromne su razlike između ovih država i Srbije. One se u kulturološkom smislu oduvek smatraju delom Zapadne civilizacije i NATO savez ih doživljava kao prijateljske zemlje. Pored toga, reč je o bogatim zemljama koje mogu da finansiraju svoju neutralnost. Većina gore spomenutih vojno neutralnih država

¹² Premijer Republike Srpske Milorad Dodik izjavio je da Republika Srpska neće ući u NATO bez Srbije, što usporava evroatlantske integracije celokupne BiH.

¹³ Ojanen, Hanna. *Neutrality and Non-Alignment in Europe Today*, FIIA Report 6. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs, 2003.

članice su EU, čiji osnivački i drugi akti regulišu i oblasti spoljne politike, kao i oblasti bezbednosti i odbrane, a Ugovorom iz Lisabona bezbednosna i odbrambena politika postala je Zajednička bezbednosna i odbrambena politika.¹⁴

Sve države, od sporazuma iz Matrihta do danas, sa ratifikacijom preuzimaju obaveze iz svih ugovora, pa i iz Lisabonskog, osim ako ne postoji drugačiji eksplicitan dogovor. Danskoj je, na primer, prema Sporazumu iz Edinburga 1992. godine, dozvoljeno da ne učestvuje u ZBOP-u. Sve države članice EU moraju da poštuju odredbe Lisabonskog sporazuma. Međutim, neke od tih odredbi, a pogotovo one koje se tiču ZBOP-a, nisu toliko čvrste i precizno normirane kao one koje se tiču implementacije nekih zakona u „prvom stubu“ Unije. Države imaju obavezu da učestvuju u kreiranju i sprovođenju Zajedničke spoljne i bezbednosne politike, ali to je sve. Učestvovanje se bazira na saradnji i solidarnosti koje nisu striktno i precizno propisane.

Dalje, ZBOG, kao i Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU (ZSBP), formiraju se tamo gde, prema proceni EU, postoji takva potreba, ali države članice još uvek predstavljaju suverene nosioce spoljnih, bezbednosnih i odbrambenih politika. Tek kada one, putem organa EU, „odobre“ neku akciju EU u okviru ZSBP-a i ZBOP-a, „zajednička politika“ stupa na scenu i postaje obavezujuća.

Neki stručnjaci u Srbiji¹⁵ smatraju da su tim novinama male države dovedene u situaciju da prate i podržavaju spoljnu politiku „velikih“ članica EU iako se, možda, ne slažu sa svim odlukama od „vitalnog interesa“, ali da drugačije ne bi mogao da bude postignut dogovor o „zajedničkoj“ politici.

Cilj ove politike jeste obezbeđivanje operativne sposobnosti EU za izvođenje određenih vojnih i civilnih misija širom sveta. Lisabonski ugovor uvodi proširenu listu Peterburških zadataka, koja sada, uz tradicionalne operacije kao što su humanitarne misije, obuhvata misije spasavanja, misije održavanja i nametanja mira, operacije upravljanja krizama, operacije zajedničkog razoružavanja, vojnog savetovanja i pomoći i operacije protiv terorizma.¹⁶ Ugovor formuliše i tzv. „klauzulu zajedničke odbrane“, prema kojoj su države članice EU, koje su prihvatile odredbe Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike, obavezne da pomognu jednoj od članica EU u slučaju da bude napadnuta. Pošto se ne precizira vrsta pomoći koju su ove države dužne da pruže, ova odredba nikako ne može biti upoređena sa članom 5 Ugovora o NATO. Pojavljuju se i „klauzula solidarnosti“, koja obavezuje na pružanje eventualne vojne pomoći onoj članici koja je pogođena ljudskom ili prirodnim katastrofom ili terorističkim napadom.

¹⁴ Mišćević, tanja, ur., *Ugovor iz Lisabona – sigurna luka ili početak novog putovanja?* Beograd: Službeni glasnik, 2010.

¹⁵ Razgovori CEAS tima sa visokim predstavnicima državne administracije Republike Srbije.

¹⁶ Novičić, Žaklina. *Novine u spoljnoj i bezbednosnoj politici EU nakon Lisabonskog sporazuma*. Rasprave i članci, Avgust 2010.

Ugovorom je predviđena i „stalna strukturna saradnja“. Ona je otvorena za sve zemlje koje žele da budu deo programa evropskog vojnog naoružanja i da na raspolaganje stave borbene jedinice spremne za trenutnu akciju. Ugovor „klauzulom solidarnosti“ podrazumeva obavezujuću, mada neprecizno definisanu, eventualnu vojnu pomoć između država koje su članice EU.

O tome u kojoj meri vojna neutralnost stiže novo značenje ulaskom zemlje u EU vode se velike rasprave, između ostalog i zato što se u samom Lisabonskom sporazumu kaže: „uvođenje klauzule o međusobnoj odbrani ne pogađa specifičan karakter politike bezbednosti i odbrane nekih država članica, ali je pitanje da li će, imajući u vidu samu suštinu klauzule, neutralnost tih država moći da bude očuvana“.¹⁷ Ambasador Švedske u Srbiji Krister Asp ocenio je da u slučaju napada na neku državu EU Švedska ne bi ostala pasivna, te da politika neutralnosti u novim okolnostima ne bi bila relevantna.¹⁸ Ove klauzule ni na koji način ne impliciraju da pomoć mora biti ograničena na vojna sredstva. U slučaju eventualnog napada, vojna pomoć napadnutoj članici EU verovatno ne bi ni morala da bude regulisana ZBOP-om da bi bila ostvarena.¹⁹ Iako je Lisabonski sporazum stupio na snagu mesec dana posle usvajanja strateških dokumenata Republike Srbije, u Srbiji nije bilo adekvatne stručne rasprave o novinama koje on donosi u oblastima bezbednosti i odbrane. U Srbiji je malo poznata činjenica da se u Lisabonskom ugovoru potvrđuje da NATO i dalje ostaje osnova kolektivne bezbednosti onih svojih članica koje su istovremeno i članice EU. To se ne odnosi na one članice EU koje nisu članice NATO-a ukoliko one to ne žele.

U Srbiji nije dovoljno poznata činjenica da ZBOP za sada ne pretenduje na to da postane odbrambena funkcionalna struktura koja može da bude alternativa NATO-u. ZBOP nema zajednički lanac komandovanja, te ne može biti alternativa učlanjenju u NATO kako su to neki političari i analitičari u Srbiji pokušali da prestave.²⁰

Kao što je već spomenuto, članstvo u ZBOP-u ne znači da članice moraju da se odreknu vojne neutralnosti. Ipak, neke odredbe ZBOP-a, pre svega one vezane za zajedničke interese i misije, poput funkcionisanja EULEX-a,²¹ nisu u saglasju sa načinom na koji je Srbija definisala

¹⁷ <http://ccmr-bg.org/eubezbednost/pdf/Klauzula%20medjusobnoj%20odbrani.pdf>

¹⁸ <http://blic.rs/Vesti/Politika/293137/Srpski-vojnici-do-kraja-godine-u-misiji-EU-u-Ugandi>

¹⁹ *Evropska unija i NATO-strateško partnerstvo ili zamrznuti sukob*. ŠIFRA: 23101988, Beograd: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, 2011.

²⁰ Milić, Jelena. *Može li zajednička bezbednosna i odbrambena politika EU biti alternativa NATO integracijama Srbije*. Zbornik: Integracija Zapadnog Balkana u mreži globalne bezbednosti. Beograd: Čigoja, 2011.

²¹ Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu (EULEX) najveća je civilna misija koja je ikada raspoređena u okviru Zajedničke politike bezbednosti i odbrane. Glavni cilj ove misije jeste pružanje pomoći i podrške kosovskim institucijama u oblasti vladavine prava, konkretno u oblasti policije, pravosuđa

svoju vojnu neutralnost i spoljnu politiku, na šta je i prethodna vlada, prilikom popunjavanja upitnika EK, obratila pažnju u poglavlju 31.²²

Zaključak

Pre usvajanja politike vojne neutralnosti trebalo je dati odgovor na suštinsko pitanje da li je vojno neutralna Srbija, bez obzira na sve bilateralne sporazume o saradnji u oblasti odbrane, u stanju da sama odgovori na sve bezbednosne izazove, rizike i pretnje novog veka. Globalizacijom su do izražaja došli mnogi transnacionalni procesi, poput razvoja komunikacija, saobraćaja, slobodnog i liberalnog tržišta i poroznosti granica između država. Takođe, javljaju se nove pretnje bezbednosti država, kao što su države u procesu raspadanja, međunarodne terorističke organizacije i organizovane transnacionalne kriminalne grupe. Većina država političkog Zapada smatra da u takvim okolnostima ne mogu same da odgovore na navedene pretnje, pa svoju bezbednost i odbranu pokušavaju da osiguraju putem zajedničkog delovanja, kooperacije i članstva u savezima.

Pojam vojne neutralnosti u gorepomenutim okolnostima podrazumeva da Srbija razvija sistem odbrane koji joj omogućava da se oslanja na sopstvene vojne snage. To podrazumeva redefinisane strategije bezbednosti i odbrane. Pored toga, otvaraju se mnoga značajna pitanja o odbrani zelje, poput onih vezanih za organizaciju vojske i njenog brojnog stanja, za razmatranje ponovnog uvođenja redovne vojne obaveze,²³ kao i za druge obimne studije koje zahtevaju velike izdatke. Ukoliko Srbija želi da bude shvaćena kao ozbiljna vojno neutralna država, ona mora imati samostalne vojne snage koje će obezbediti njeno nesmetano funkcionisanje. To podrazumeva ogroman budžet za sistem odbrane, za koji prezadužena i demografski ugrožena Srbija nema uslove.

Smatramo da bi za početak Srbija trebalo da intenzivira saradnju sa NATO-om, kao i da učestvuje u radu Jadranske inicijative. Srbija bi na taj način ostvarila intenzivniju i institucionalno bolje definisanu saradnju sa evroatlantskim partnerima, a pri tome ne bi morala da se odrekne svoje neutralnosti. Širenje mandata NATO kancelarije za vojnu vezu u Srbiji²⁴ trebalo bi iskoristiti za preduzimanje tih koraka. Podsećamo da EU i NATO uglavnom čini ista grupa država, da su u pitanju iste vojske kao i isti set poreskih obveznika, te da će, bez obzira na sve probleme,

i carine. Ova misija nije na Kosovu da bi upravljala ili vladala. To je tehnička misija koja će nadgledati, pratiti i savetovati, istovremeno zadržavajući izvestan broj ograničenih izvršnih ovlašćenja. EULEX radi pod opštim okvirom Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN-a i ima unificirani lanac komande prema Briselu. <http://eulex-kosovo.eu/sr/front/>

²² <http://ceas-serbia.org/root/prilozi/dokumenta-politicki-kriterijum-demokratija-vladavina-prava.pdf>

²³ Skoro sve neutralne države u svetu imaju stajaću vojsku i redovnu vojnu obavezu.

²⁴ <http://ceas-serbia.org/root/prilozi/ml-01-pdf>

poput funkcionisanja Berlin plus sporazuma, EU i NATO i u buduće blisko sarađivati. Zato je dobro što se EU sve više profilise kao „specijalizovani provajder međunarodne bezbednosti“.²⁵

Za Srbiju je veoma bitno da nastavi proces evropskih integracija i preuzimanje obaveza koje proizlaze iz ZBOP-a, zato što to podrazumeva i sprovođenje preko potrebnih reformi u sektoru bezbednosti (jačanje institucija demokratskog nadzora sektora bezbednosti, reformi pravosuđa itd.), koje samoproglashena vojna neutralnost ne iziskuje. Smatramo da bi EU trebalo da donese odluku da u pregovorima što pre bude otvoreno i poglavlje 31, kao što je to odlučeno za poglavlja 23 i 24.

CEAS preporuke

Zbog svega gorenavedenog, preporučujemo kratkoročne mere praktične politike:

- maksimalno iskorišćavanje mogućnosti koje nudi program „Partnerstvo za mir“;
- prevazilaženje političkih prepreka koje kočice usvajanje Individualnog akcionog plana za saradnju sa NATO savezom;
- učestvovanje u Jadranskoj inicijativi radi unapređenja regionalne bezbednosne saradnje, naročito u formiranju regionalnih medicinskih timova, umrežavanju svih centara za obuku i proširenju saradnje u oblasti prevencije prirodnih katastrofa i saniranja njihovih posledica;
- nastavak evropskih integracija, naročito hitno usvajanje obaveza koje proizlaze iz ZBOP-a i ispunjavanje zadataka koji proizlaze iz poglavlja 31, poput osnivanja regulatornih tela za kontrolu trgovine oružjem i municijom;
- analiziranje obaveza koje proizlaze iz ZBOP-a i proveravanje njihove usklađenosti sa politikom vojne neutralnosti Srbije i spoljne politike nove vlade Republike Srbije;
- sprovođenje intenzivnih reformi u sektoru bezbednosti²⁶, kako kadrovskih, tako i institucionalnih, a pre svega u oblasti uspostavljanja parlamentarnog i sudskog nadzora nad sektorom bezbednosti;
- usvajanje koherentne Strategije spoljne politike Republike Srbije u kojoj bi EU integracije, saradnja sa NATO-om sa mogućnošću učlanjenja i regionalna saradnja bile prioritet, te redefinisane Strategije nacionalne bezbednosti Srbije u skladu sa novom Strategijom spoljne politike.

²⁵ http://www.nato.int/cps/en/SID-6A3FA860-EE5B-FCDE/natolive/news_89051.htm

²⁶ CEAS pod sektorom bezbednosti podrazumeva pravosuđe, vojsku, policiju i obaveštajne službe.

Literatura:

– Brkić, Luka. Troškovi pripreme integracije u NATO – slučaj Hrvatske. Zbornik: Ekonomija i bezbednost. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose, 2009.

– Jelić, Anila. Vojna neutralnost Srbije. Zbornik: Integracija Zapadnog Balkana u mrežu globalne bezbednosti. Beograd: Čigoja, 2011.

– Milić, Jelena. Može li zajednička bezbednosna i odbrambena politika EU biti alternativa NATO integracijama Srbije. Zbornik: Integracija Zapadnog Balkana u mrežu globalne bezbednosti, Beograd: Čigoja, 2011.

– Novaković, Igor. Koncept neutralne države i slučaj Srbije. ISAC fondacija.

– Black, Cyril. Neutralisation and World Politics. Princeton: Princeton University Press, 1968.

– Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (1907). Hague, 18th October 1907.

– Jessup, Philip Caryl Francis Deák, Walter Alison Phillips, Arthur H. Reede, Edgar Willis Turlington. Neutrality, its history, economics and law. Columbia University, Council for Research in the Social Sciences

– Karsh, Efraim. Neutrality and Small States. Worcester: Biling&Sons Ltd., 1988.

– Köchler, Hans. The Principles of Non-Alignment. Vienna: International Progress Organization, 1982.

– Lyon, Peter. Neutralism. Leicester University Press, 1963.

Papacosma, I. S. Victor (eds.). Europe's neutral and nonaligned states – Between NATO and the Warsaw Pact, Delaware: A Scholarly Resources Imprint, 1989.

CENTAR ZA EVROATLANTSKE STUDIJE - CEAS

napredak, posvećenost, uticaj

O CENTRU ZA EVROATLANTSKE STUDIJE

Centar za evroatlantske studije – CEAS je nezavisna, ateistička, socijalno orijentisana, levo liberalna think-tank organizacija, osnovana 2007. godine u Beogradu. Svojim visokokvalitetnim istraživačkim radom CEAS kreira precizne analize u oblastima spoljne, bezbednosne i odbrambene politike Republike Srbije. Istovremeno, CEAS javno zagovara inovativne, primenljive preporuke i kreira praktične politike čiji su ciljevi:

- Jačanje socijalno orijentisane, levo liberalne demokratije u Srbiji; *
- Prihvatanje principa prvenstva individualnih nad kolektivnim pravima, ne zanemarujući prava koja pojedinci mogu da ostvare samo u zajednici sa drugima;
- Načelno razvijanje koncepta tranzicione pravde i uspostavljanje mehanizama za njeno sprovođenje u regionu Zapadnog Balkana, prenošenje pozitivnih iskustava, isticanje značaja mehanizama tranzicione pravde za uspešnu reformu sektora bezbednosti u postkonfliktnim i društvima u tranziciji ka demokratiji;
- Ubrzanje procesa evropskih integracija Srbije i jačanje njenih kapaciteta za suočavanje sa globalnim izazovima putem zajedničkih međunarodnih akcija;
- Jačanje saradnje sa NATO i zagovaranje atlantskih integracija Srbije;
- Jačanje principa sekularne države i promovisanje ateističkog pogleda na svet;
- Doprinos izgradnji i očuvanju otvorenijeg, bezbednijeg, prosperitetnijeg i kooperativnijeg međunarodnog poretka, zasnovanog na principima pametne globalizacije i ravnomernog održivog razvoja i međunarodne norme „odgovornost da se zaštititi“.

CEAS spomenute aktivnosti realizuje kroz različite projekte u okviru četiri stalna programa:

- Zagovaranje evroatlantskih integracija Srbije;
- Reforma sektora bezbednosti u Srbiji;
- Tranziciona pravda;
- Liberalizam, globalizacija, međunarodni odnosi i ljudska prava.

** Socijalni liberalizam tvrdi da društvo mora da štiti slobode i jednake šanse za sve građane i ohrabruje međusobne saradnje između državnih i tržišnih institucija kroz liberalni sistem. U procesu evolucije, on se slaže da su neka ograničenja postavljena ekonomskim poslovima potrebna, kao što su antimonopolski zakoni u borbi protiv ekonomskog monopola, regulatorna tela ili zakoni o minimalnim platama. Socijalni liberali smatraju da vlade mogu (ili moraju) da pružaju udobnost, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje iz prihoda koji proističu od poreza, kako bi se omogućila najbolja upotreba talenata stanovništva. Takođe, liberal-socijalizam se bori protiv ekstremnih oblika kapitalizma i komunizma. Zalaže se, isto tako, za umeriniji antitikerikalizam i versku slobodu.*

CEAS je aktivan član koalicije za REKOM koja okuplja više od 1800 organizacija civilnog društva, pojedinaca/ki iz svih država nastalih raspadom bivše SFRJ. Među njima su i udruženja roditelja i porodica nestalih osoba, veterana, novinara, predstavnika manjinskih etničkih zajednica, organizacija za zaštitu ljudskih prava i sl. Koalicija za REKOM predlaže da vlade (ili države) osnuju REKOM, nezavisnu, međudržavnu Regionalnu komisiju za utvrđivanje činjenica o svim žrtvama ratnih zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava počinjenih na teritoriji bivše SFRJ u periodu od 1991-2001.

CEAS je tokom 2012. godine postao pridruženi član međunarodne asocijacije ekspertskih nevladinih organizacija (think-tanks) iz Evrope i Centralne Azije – PASOS, koja podržava izgradnju i funkcionisanje otvorenog društva, naročito u vezi sa pitanjima političke i ekonomske tranzicije, demokratizacije i ljudskih prava, otvaranja privrede i dobrog javnog upravljanja, održivog razvoja i međunarodne saradnje. PASOS ima 40 punopravnih i 10 pridruženih članova, među kojima je i prestižni European Council on Foreign Relations - ECFR, a od NVO iz Srbije još samo Beogradski centar za bezbednosnu politiku - BCBP.

Tokom iste godine, Centar za evroatlantske studije postao je i prva organizacija civilnog društva iz regiona jugoistočne Evrope primljena kao punopravni član Međunarodne koalicije za odgovornost da se zaštititi – ICRtoP. Koalicija okuplja nevladine organizacije iz svih delova sveta radi zajedničkog delovanja na jačanju normativnog konsenzusa oko doktrine odgovornosti da se zaštititi (Responsibility to Protect, skraćeno RtoP), u cilju boljeg razumevanja norme, pritiska na jačanju kapaciteta međunarodne zajednice da spreči ili zaustavi zločine genocida, ratne zločine, etničko čišćenje i zločine protiv čovečnosti i mobilizacije nevladinog sektora za zalaganje za akcije spasavanja ljudskih života u situacijama gde je primenjiva doktrina RtoP. Među istaknutim članovima Koalicije su i organizacije poput Human Rights Watch - HRW i International Crisis Group - ICG.

Tromesečnik NOVI VEK je deo projekta „Srbija i EU: šta nam je zajedničko u oblastima bezbednosti i odbrane i kako to maksimalno iskoristiti – javno zagovaranje nastavka reforme sektora bezbednosti u Srbiji kroz intenzivno korišćenje resursa procesa pridruživanja Srbije EU“, koji je podržao Fond za otvoreno društvo - Srbija.

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

Redakcija: Jelena Milić (glavna i odgovorna urednica), Jan Litavski, Tibor Moldvai (sekretar redakcije); Biljana Golić (lektura), Vanja Savić (prevod), Nebojša Tasić (prelom)

Adresa: Centar za evroatlantske studije – CEAS: Dr. Dragoslava Popovića 15, 11000 Beograd, Srbija
Tel/fax: +381 11 323 9579; office@ceas-serbia.org, www.ceas-serbia.org